

t.ex. för relationen mellan Jes. 3:14, Jes. 5 och Jes. 27, men inte alltid.

Ett liknande förhållande gäller textens relation till en eventuell historisk situation. Några exempel: I utläggningen av Jes. 8:1–4 slår Childs fast att denna text har sin historiska situation («historical setting») under det syrisk-efraimitiska kriget, alltså ca 733, och detta anses ha betydelse för tolkningen (s. 71). Försök att t.ex. relatera Jes. 2:2–5 till efterexiliska förhållanden avfärdas däremot som en politisering av texten, och som en urvattning av dess teologiska dimensioner (s. 29). I utläggningen av Jes. 11 menar Childs att man inte ska överdriva betydelsen av att datera texten, för att sedan glida över i en diskussion av hur Jes. 11 är redaktionellt gestaltad («the redactional shaping», s. 101). Här märker vi återigen att en text som vanligen uppfattas som «autentisk» (8:1–4) behandlas annorlunda än en som av många anses vara tillagd i ett senare skede (Jes. 11), men samtidigt att Childs undviker att ta ställning till författarskapet och datering. Man kan också notera att den historiska situationen spelar en viss roll i utläggningen av Jes. 40–55, medan Jes. 56–66 enligt Childs skrivits primärt för att belysa Jesajaboken, underförstått; inte för att belysa den mänskliga situation författarna befann sig i (jfr t.ex. s. 438 överst med s. 448 nederst).

Är Childs ansats ny? Inte principiellt. Den typ av observationer han gör kan vi finna också i andra kommentarer. Det nya är att accenten flyttas: Det som ofta nämns mer i förbigående blir för Childs ett huvudnummer.

Vad tycker jag om Childs kommentar? Som ett komplement till andra kommentarer är den på många sätt lysande. Det råder ingen tvekan om att Childs lyfter fram många intressanta sidor hos de enskilda texterna, och att hans diskussioner med andra forskare ofta är av hög klass. Däremot är jag skeptisk till Childs projekt som helhet betraktat.

För det första: Childs framställning är helt beroende av den historisk-kritiska forskningens resultat, och därmed dess metoder. Så varför inte bejaka det historisk-kritiska projektet att läsa GT:s texter i sitt ursprungliga historiska sammanhang?

För det andra: Hur kan exegetik som vetenskaplig disciplin ha till uppgift att belysa det Childs kallar kyrkans och synagogans heliga skrift? Tillspetsat uttryckt: Har «synagogan» bett om att få hjälp med detta?

För det tredje: Childs utgår från att skriften är auktoritativ, utan att tillräckligt beakta att den har skrivits, redigerats, traderats och kanoniserats av människor. Bibeln har, av allt att döma, vuxit fram i en dynamisk och öppen process där mänskliga erfarenheter och behov varit styrande, där man har omtolkat och nytolkat, lagt till och dragit ifrån. Om så är fal-

let, varför ska de människor och samfund som anser sig stå i en biblisk tradition ha en auktoritativ kanonisk skrift?

*Olof Bäckcrsten*

Nava Bergman: *Bibelhebreiska för nybörjare. Lärobok. 461 sid. Studentlitteratur, Lund 2000.*

En ny lärobok på svenska i bibelhebreiska är en stor händelse. Förra gången vi fick en sådan var 1969, då Helmer Ringgren gav ut sin *Hebreisk nybörjarbok*. Det var — och är — en förträfflig bok, men efter tre decennier kan en förnyelse behövas. Och nu har vi fått Nava Bergmans till omfånget så mycket större bok, som vuxit fram ur hennes undervisning vid Göteborgs universitet. I «paketet» finns även en övningsbok som åtföljs av två ljud-cd. Dessa omfattas inte av den följande recensionen, endast själva nybörjarboken.

Bergmans pedagogiska grundtanke är aktiv inläring. Boken är uppdelad i 26 lektioner, dessutom finns grammatiska sammanställningar, en ordlista till varje stycke, en alfabetisk hebreisk-svensk ordlista samt facit till övningarna. Detta material skall ersätta både Ringgrens nybörjarbok och Engnells Grammatik i gammaltestamentlig hebreiska (1960).

Författarens ambitionsnivå är mycket hög. *Allt* skall förklaras och allt skall förklaras *uttömmande*. Detta leder till att den historiska ljud- och formläran får en mycket grundlig behandling. Där en lärare i bibelhebreiska tidigare ofta nöjt sig med att säga, att om ett tillägg görs till ett ord i form av en ändelse eller ett suffix, så inträder en viss vokalförändring, så förklaras det här *exakt* vilken förändring det är och varför den inträder. Mängder av exempel anförs, i regel större eller mindre delar av hebreiska bibelversar. Inget lämnas åt slumpen. Paradigmen är föredömligt klara och i anslutning till var och en av översikterna av de svaga verben bifogas det regelbundna, typen *qatal*, som en jämförelse. Det är utmärkt.

Betr. ljudläran skall det noteras, att förf. helt utgår från det moderna uttalet, där det inte finns någon åtskillnad mellan långa och korta vokaler. Detta leder till diverse krystade förklaringar av hur konsonanter kan anhopas i s.k. clusters, där den traditionella ljudläran ger en logisk och tillräcklig förklaring. Terminologin är också oklar på vissa punkter, bl.a. används «suffix» både om ändelse (affix) och om de kortformer av personliga pronomina som brukar kallas suffix.

Man kan ställa sig något undrande till bokens progression. Ringgren behandlar först det regelbundna verbet i alla dess stamformer, därefter tar han upp laryngalverben och sedan de svaga verbgrup-

perna, där en av radikalerna försvinner (i synlig form) under böjningen. Bergman behandlar först perfektformerna av samtliga verbgrupper, även med objektssuffix, tar så upp imperfektformerna, etc. Detta leder till att de svaga verbgrupperna inte behandlas sammanhållna som hos Ringgren, vilket knappast underlättar inlärningen.

Behandlingen av nomina skiljer sig på flera sätt från den traditionella grammatikens. Bergman talar inte om nominalklasser utan om nominaltyper och använder en annan terminologi, t.ex. penultimanomina (segolata nomen tillfogas inom parentes). Eftersom vokalförändringarna behandlas så utförligt, behövs rimligen inte en grundlig översikt över nomina. Här föredrar jag dock Engnells behandling av nomina, en föredömligt klar genomgång som vi tyvärr inte hinner lägga ner så mycket tid på (i varje fall i Lund).

I tre appendix behandlas först de hebreiska namnens olika typer, vilket är värdefullt, vidare ges exempel på allsidig grammatisk textanalys (och den är verkligen allsidig) och slutligen ges exempel på verbanalys steg för steg.

Syntaxen är, som naturligt i en nybörjarbok, mera kortfattad. Skillnaden mellan nominalsats och verbal-sats är dock grundligt utredd. Den klassiska frågan om de s.k. «tempus» och deras betydelse får lika lite någon lösning här som någon annanstans, men i detta avseende markeras dock ett framsteg gentemot den förenklade och i hög grad ensidiga framställningen hos Engnell. Det är likväl beklagligt att syntaxen inte får större utrymme och att den är utspridd över hela framställningen i stället för att vara samlad till en enhet, vilket gör det svårt att hitta (det finns dock ett utförligt register). Den torftiga syntaxen gör nämligen att Bergmans bok inte i allt markerar ett klart framsteg gentemot Engnell. Alltjämt är Nybergs grammatik från 1952 den bästa när det gäller syntaxen, även om den givetvis är föråldrad i vissa stycken.

Valet av exempel skiljer också Bergman från Ringgren. Bergman hämtar den stora majoriteten av sina exempel från de historiska böckerna, främst det deuteronomistiska historieverket, medan Ringgren har många av sina exempel från poetiska och profetiska texter (varvid det sällan är frågan om hela bibelverser). Detta gör att Bergmans bok inte på samma sätt ger en övning för det exegetiska textstudiet, som åtminstone hittills varit inriktad på de delar av GT som haft den största teologiska relevansen ur kristen synpunkt, alltså Genesis, Psaltaren och profeterna. Det är givetvis nästan alltid lättare att läsa en historisk text, och den som vill komma upp i en högre grad av läsförståelse bör ägna sig åt ett intensivt studium av t.ex. Deuteronomium. Våra korta kurser, där allt väsentligt måste gås genom på en termin, är dock exe-

getiskt bestämda till sitt innehåll, och då är det bara att konstatera att de historiska böckerna inte kan stå i centrum.

Därmed är också sagt något utmärkande om denna nya, i många stycken högt förtjänta lärobok. Den är skriven av en språklärare, som själv inte är exeget och än mindre teolog. Det behöver ingalunda vara en brist, det kan tvärtom leda till nya, fräscha infallsvinklar, men förtjänar likväl att noteras. Att Ringgrens korta kommentar till de olika meningarnas sakinnehåll inte har någon motsvarighet är kanske ingen större förlust — de säger ändå inte så mycket — men Bergmans val av meningar gör det ofta svårt, ja, omöjligt att föra in samtalet på exegetiska problem under kursen. Och det måste ovillkorligen till: en rent filologisk kurs kan knappast motiveras i nuvarande uppläggning av studiet. Hos oss måste språkstudiet integreras med det exegetiska studiet.

Jag skulle vilja säga, att Bergmans lärobok i bibelhebreiska är näst intill perfekt för den som vill lära sig bibelhebreiska grundligt och sedan gå vidare till modern hebreiska. Hur det skulle vara möjligt att använda denna mastodontbok för en heltidskurs på knappast två månader (som är regeln i varje fall i Lund), överstiger åtminstone min förmåga. Säkert kan den nya boken också passa bra för självstudier — övingsboken med facit är en värdefull tillgång. Men om undervisningen skall vara lärarledd och bedrivs på någorlunda samma sätt som hittills, måste det nog sägas att Bergmans bok ställer för stora krav. Det är nog också svårt att kryssa sig fram i den, och den höga kostnaden gör att alltför mycket inte bör utelämnas. Våra studenter vill inte lära sig bibelhebreiska perfekt, våra kurser ger dem helt enkelt inte tid till det och det måste accepteras. De vill lära sig endast så mycket att de kan tränga djupare in i ett litet urval av teologiskt centrala texter ur GT och sedan — i bästa fall — med hjälpmedel gå vidare på egen hand. Detta mål kan tyckas alltför begränsat, men det är nu så studiet av bibelhebreiska har bedrivits i Sverige under mer än trehundra år. Och för dem blir aldrig formen det centrala, utan innehållet.

Sten Hidal

Rebecca G.S. Idestrom: *From Biblical Theology to Biblical Criticism. Old Testament Scholarship at Uppsala University, 1866–1922 (Coniectanea Biblica Old Testament Series 47). 250 sid. Almquist & Wiksell International, Stockholm 2000.*

Författaren till denna monografi är född i Sverige, flyttade till Kanada 1973 och doktorerade i Gamla testamentets exegetik vid Sheffield University med